

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ УКРАЇНИ : ЦИФРИ І ФАКТИ

Застава Інна Анатоліївна

старший викладач

Дніпровський аграрно-економічний університет

м. Дніпро, Україна

Анотація: визначено головні мотиви міграції робочої сили, розглянуто яку роль відіграє міграція населення України у демографічному розвитку країни, виявлено фактори, що сприяють трудовій міграції, а також виявлено проблеми, що виникають у процесі міграції робочої сили з України та розглянуто напрямки вирішення визначених проблем.

Ключові слова: міграція, робоча сила, ринок праці, рівень безробіття, зайнятість, трудові мігранти.

Людський капітал, стан ринку праці в сучасних умовах відіграють провідну роль у міжнародній конкурентоспроможності країни.

Чисельність населення України, наведена на рис.1 з 1992 р. до 2018 р. скоротилась на 10 млн. осіб і за оцінками ООН та Міжнародної організації з міграції у 2050 році буде становити 36 млн. осіб.

Як вважають експерти Економічного дискусійного клубу (по пропорції спожитого хліба) на Україні залишилось близько 30 млн. чоловік. Тобто виробництво і споживання хлібу за вищевказаний період зменшилося в 2 рази з 50 до 26 кг на особу, а чисельність населення зменшилась на 14 % і аналітики вважають, що скорочення споживання хліба пов'язано зі скороченням

населення.

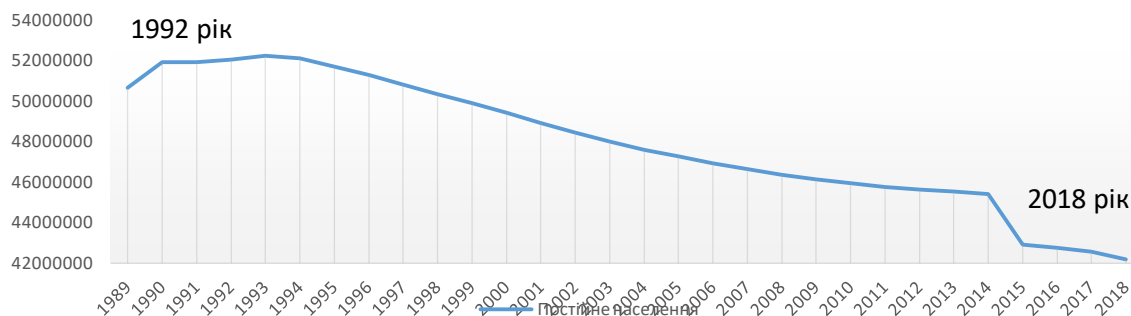

Рис. 1. Динаміка скорочення чисельності України

Протягом останніх років погіршилися ключові параметри ринку праці в Україні. Обсяги зайнятості населення за останні 7 років є низькими.

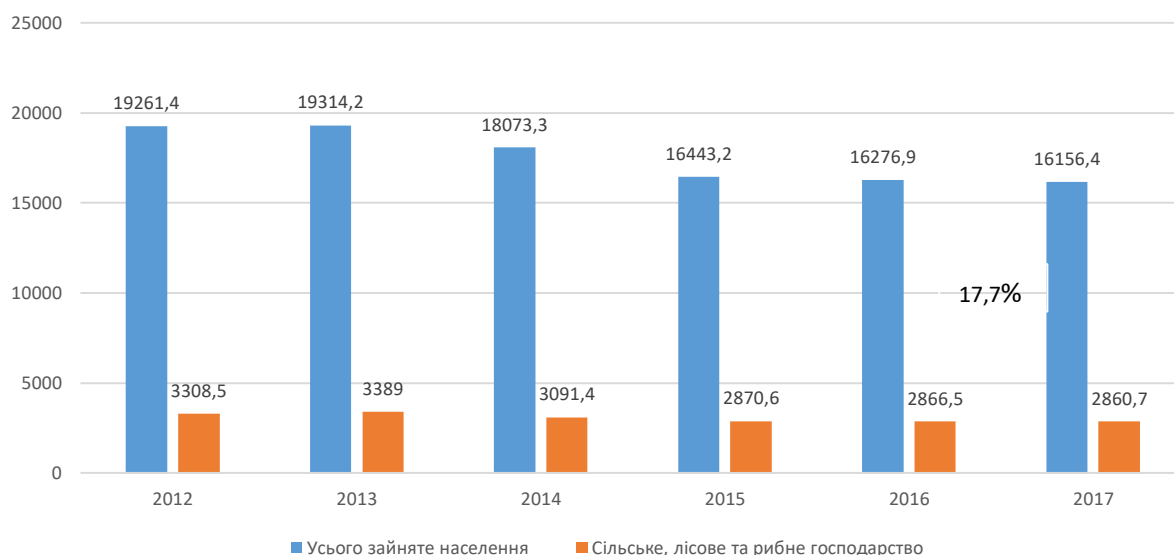

Рис. 2. Зайняте населення всього у т.ч. у галузі сільського, лісового та рибного господарства, тис. чол.

Згідно даних Державної служби України за період з 2012 р. (3308,5 тис. осіб) по 2017 р. (2860,7 тис. осіб) (рис 2.), одна тільки галузь сільського, лісового і рибного господарства) втратила 447,8 тис. працівників.

Ці показники характеризують відтік працездатного населення. Від 6 до 10 чоловік кожного дня покидають великі підприємства в країні. Україна стала одним із

основних трудових донорів для країн Західної Європи. Якщо раніш західні області в Україні значилися, як найактивніші до трудової міграції в країни ЄС, то тепер до них приєднались всі області України. Відтік молодого покоління, старіння нації і зменшення кількості економічно активного населення це негативні реалії сучасності.

Важливим показником, який визначає стан ринку праці та ефективність його функціонування з позиції держави є рівень безробіття, обрахований за методологією МОП, наведений на рис. 3., який в Україні у 2018 році вперше за п'ять років знизився на 0,8%.

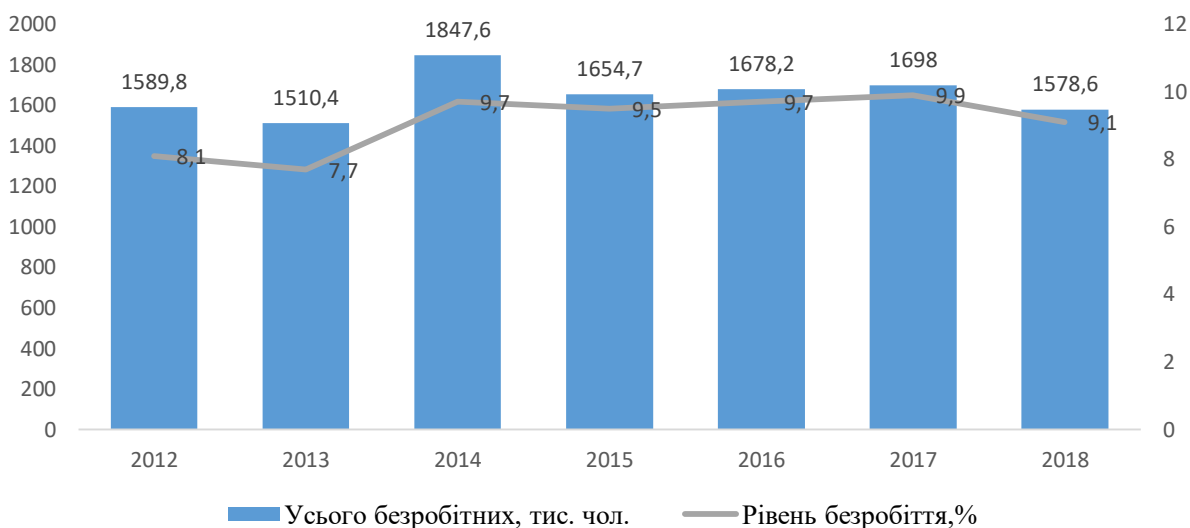

Рис. 3. Безробітне населення та рівень безробіття працездатного населення

Дослідники вважають: «зниження відбулося завдяки проведеній оптимізації структури служби зайнятості. Більшість функцій перейшла на регіональний рівень, що дало змогу збільшити кількість працівників, які надають соціальні послуги з 59% до 75%. Також відомство запровадило багато сучасних сервісів для безробітних» [1, с. 15].

Проаналізувавши структуру безробітного населення у 2018 році, наведену на рис.4 можна відмітити що найбільшу питому вагу серед причин незайнятості займали звільнені за власним бажанням (38%) та звільнені з економічних причин (20,7%) загальної кількості безробітних.

- Вивільнення з економічних причин
- Звільнення за власним бажанням
- Не працевлаштовані після закінчення навчальних закладів
- Звільнені у зв'язку з закінченням строку контракту
- Робота має сезонний характер роботи
- За станом здоров'я і оформленням пенсій
- Інші причини

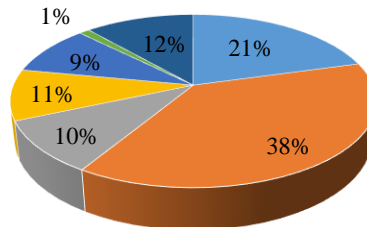

Рис. 4. Структура безробітного населення за причинами незайнятості у 2018р.

Така ситуація в країні є результатом погіршення економічної та політичної ситуації в країні, ліквідації багатьох підприємств, як наслідок масове скорочення персоналу, що негативно впливає на функціонування ринку праці. Зниженню популяції в країні сприяють три фактори.

Перший - відносно висока смертність - шкідливе харчування, алкоголь та тютюн, відсутність регулярних фізичних навантажень, ігнорування проблем зі здоров'ям та запізніле звернення до медиків, незадовільний стан медицини.

Другий - зниження рівня народжуваності. Скорочення населення ставить під загрозу пенсійну систему України, навіть після реформи. Якщо зараз «на одну особу віком 60 років та старше в Україні є приблизно 2,6 особи у віці 20-59, то вже в 2050 році цей показник зміниться до 1,5 особи, а надалі розрив тільки збільшуватиметься» [1, с. 18]. На двох пенсіонерів буде припадати три людини працездатного віку. Та чи залишаться вони працювати в Україні?

Третій – масова міграція. За даними міністра іноземних справ – кожен хвилину з України виїжджає дві особи, а за даними міністра Соцполітики за кордоном постійно перебуває більше 3 мільйонів українців.

За оцінками Центру економічної стратегії, в 2015-2017 роках на роботах за кордоном побувало 4 млн. українських громадян. Це приблизно 16% трудового населення країни.

Дані Державної служби статистики України свідчать, що упродовж 2015-2017 років за кордоном з метою заробітку перебувало 1,3 млн. українських громадян. Тобто точної цифри кількості трудових мігрантів з України не має.

Відсутність роботи стає щораз меншим чинником для міграції. Основою мотивацією у бажанні працювати за кордоном трудові мігранти найчастіше називають вищий рівень зарплати в інших країнах. Так мінімальна заробітна плата в Україні – 4173 грн. «Мінімальна заробітна плата в країнах ЄС, станом на січень 2018 року: Болгарія (261 євро), Румунія (408 євро), Латвія (430 євро), Литва (400 євро), Чехія (478 євро), Угорщина (445 євро), Хорватія (462 євро), Словаччина (480 євро), Польща (503 євро), Естонія (500 євро), Португалія (677 євро), Греція (684 євро), Мальта (748 євро), Словенія (843 євро), Іспанія (859 євро) на місяць. У Великій Британії (1401 євро), Німеччині та Франції (1498 євро), Бельгії (1563 євро), Нідерландах (1578 євро), Ірландії (1614 євро), в Люксембурзі (1 999 євро), в США (1048 євро) на місяць.

Розмір мінімальної погодинної зарплати для некваліфікованої праці в країнах ЄС складає, від 2.32 EUR (75грн. 86коп.) до 19.92 EUR (651грн. 38коп.)» [2]. В Україні погодинний розмір заробітної плати – 25,13 гривні. (0.84 EUR) (станом на січень 2019р.)

Темпи відтоку кадрів з України будуть залежати від економічних (рівень заробітної плати та купівельної спроможності гривні) та неекономічних факторів (соціальні, культурні, безпекові фактори тощо). Міграція буде рости до того, поки фінансовий стан громадян не підвищиться до необхідного рівня. При цьому, необхідно відзначити, що зростання номінальної заробітної плати в Україні значно обганяє реальну та її необхідний рівень буде складно досягти у найближчому майбутньому.

Сфери зайнятості українських працівників за кордоном, це передовсім будівництво (чоловіки) в зв'язку з тим, що будівельна галузь активно розвивається, праця в домашніх господарствах (жінки), а також сфера послуг та сільське господарство.

Попит на робітничі професії значно перевищує пропозицію у всіх країнах ЄС без виключення. Основні країни призначення працівників-мігрантів – Польща, Російська Федерація, Чеська Республіка та Італія. На них припадає близько 80% загальних потоків трудових мігрантів з України.

Трудова міграція з України гальмує економічне зростання та суттєво скорочує як потенціал національної економіки, так і людський потенціал держави.

Причини трудової міграції населення України: безробіття та неповна зайнятість, низький рівень заробітної плати, незатребуваність професії (кваліфікації) в країні, скорочення і зникнення деяких галузей виробництва.

Негативні сторони трудової міграції: відтік робочої сили, а саме населення у працездатному віці; враховуючи те, що значна частка трудових мігрантів становлять жінки у віці від 25 до 45 років, то виникає проблема так званого «соціального сирітства» (діти, які є «сиротами» при живих батьках), що призводить до соціального напруження; негативний вплив міграції виражається у посиленні демографічної кризи.

Завдяки "заробітчанству", а не інвестиціям у основний капітал зростає ВВП України, що характерно лише для бідних держав з недостатньо розвиненими ринками праці.

За даними Національного банку України перекази заробітчан значно більші, ніж закордонні інвестиції. «За 2015-2018 роки трудові мігранти переказали в Україну 35,4 млрд. доларів.

- у 2015 році – на 1.8 млрд. дол. США до 7.0 млрд. дол. США,

- у 2016 році – на 2.1 млрд. дол. США до 7.5 млрд. дол. США,

- у 2017 році – на 2.0 млрд. дол. США до 9.3 млрд. дол. США,
- У 2018 році – на 2,3 млрд. дол. США до 11,6 млрд. дол. США» [2].

Відповідно, це призвело до покращення «сальдо поточного рахунку платіжного балансу:

- у 2015 році – з дефіциту у розмірі 0.2% ВВП до профіциту у розмірі 1.8% ВВП,
- у 2016 році – розмір дефіциту з 3.7% ВВП до 1.4% ВВП,
- у 2017 році – розмір дефіциту з 3.7% ВВП до 1.9% ВВП» [2].

Прикро констатувати той факт, що українці входять до списку тих країн (Україна, Албанія, Сербія, В'єтнам, Боснія і Герцеговина, Македонія, Туреччина, Косово, Молдова та Гана), де громадяни знаходячись в країнах ЄС перебувають там нелегально і незаконно працевлаштовані. Тим самим не мають належного соціального захисту.

Останніми роками потік трудової міграції з України все зростає. Нерідко українці їдуть по «безвізу» і стають там нелегально трудовими мігрантами. Приблизно до 40 тисяч українців знайдено за 2018 рік нелегально працюючими за кордоном.

Безвіз Україні надали за умов дотримання технічних індикаторів одним з яких є нелегальна міграція. Європейська комісія відстежує кількість таких випадків . Поки що ми не дійшли до тієї лінії, через що нам можуть зробити зауваження. При виборі форми та умов працевлаштування за кордоном, слід розглядати легальне працевлаштування, адже нелегальна праця в країнах ЄС загрожує штрафом та депортацією, а також заборона на в'їзд до країн ЄС на строк від одного до п'яти років.

Перед українськими працівниками стоїть непростий вибір: шукати джерела доходу в рідній країні, або їхати за кордон і працювати по 12 годин (іноді нелегально), з порушенням своїх трудових прав в країні перебування, а саме: ненормований робочий день, недотримання техніки безпеки, виконання небезпечних для здоров'я робіт, пов'язаних з ризиком для життя і здоров'я,

несвоєчасна і неповна виплата заробітної плати та відсутність належного соціального захисту.

А «саме:

1. Відсутність у українських трудових мігрантів Сертифікату А1, що підтверджує сплату соціальних внесків (документ підтверджує, що людина знаходиться під дією законодавства про соціальний захист).

2. «Реекспорт» (переміщення) - коли працівник маючи дозвіл для роботи в Польщі, виконує роботи в інших країнах ЄС (маємо випадки в Фінляндії, Естонії, Литві), при чому роботодавець - компанія наймач запевнює наших мігрантів у законності такої системи працевлаштування.

3. Використання найманої праці (трудового мігранта) на підставі договорів без врахування соціального захисту працівника або взагалі без будь-яких трудових угод (така форма найму використовується в сільському господарстві і будівництві).

4. Відсутність обізнаності серед трудових мігрантів-українців, щодо сплати внесків до фонду соціального страхування в країні перебування» [2].

При виборі форми та умов працевлаштування за кордоном, слід розглядати легальне працевлаштування, адже не легальна праця в країнах ЄС загрожує штрафом та депортацією, а також заборона на в'їзд до країн ЄС на строк від одного до п'яти років.

Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» (№ 761-VIII) Верховна Рада України 05.11.2015р. - визначив правові та організаційні засади державного регулювання зовнішньої трудової міграції та соціального захисту громадян України за кордоном (трудовах мігрантів) і членів їхніх сімей.

Україна підписала двосторонні міждержавні угоди щодо регулювання відносин у сфері соціального забезпечення з такими країнами ЄС, як: Болгарія, Естонія, Іспанія, Латвія, Литва, Португалія, Польща, Словаччина, Угорщина і Чехія.

В частині працевлаштування працівників підписані Угоди з такими країнами ЄС як Польща; Іспанія;

- щодо врегулювання та упорядкування трудових міграційних потоків між двома державами;
- Литва; Латвія - про трудову діяльність та соціальний захист осіб;
- Португалія - про тимчасову міграцію громадян України для роботи в Португалії;
- з Чехією - Угода між Міністерством праці України та Міністерством праці і соціальних справ Чеської Республіки про співробітництво в галузі праці та зайнятості - співробітництво в частині зовнішньої трудової міграції та прийняття на роботу громадян держав Договірних Сторін на території обох країн.

Європейська комісія висунула пропозицію про те, щоб всі працівники, в тому числі і сезонні, виплачували внески, щонайменше, для шести випадків: пенсія, охорону здоров'я, безробіття, нещасні випадки на виробництві, інвалідність і материнство. Європейський орган в сфері праці, як передбачається, буде здійснювати моніторинг систем соціального захисту в усіх країнах Євросоюзу.

Такі категорії працівників користуються соціальним захистом лише в ряді європейських держав. Керівники профільних міністерств з 28 країн ЄС мають обговорити пропозицію Єврокомісії з главами держав і урядів.

Міжнародні і європейські профспілки враховуючи аспекти мобільності працівників, як своїх громадян, які працюють в інших країнах так і трудових мігрантів, аналізують дану ситуацію, враховуючи стан ринку праці країн і шукають нові форми захисту як своїх громадян, що виїжджають за кордон, так і тих іноземців, котрі прибувають працювати до них.

Серед головних завдань – соціальний захист мігрантів, зокрема, їхнє пенсійне забезпечення і дотримання трудових прав.

Зараз ринок праці та його підтримка залишаються без уваги. Тому необхідна чітка стратегія держави, в т. ч. і щодо стимулювання та підтримки економічно активного населення, створення цільових програм розвитку країни, бізнесу, забезпечення спеціалістів та підготовки необхідних кадрів.

Як сказав наш президент на інавгурації нас 65 мільйонів українців по всьому світі. Ми запрошуємо всіх зі своїм досвідом, ментальними цінностями будувати успішну Україну. То надія на краще є. Це і є наша національна ідея – об'єднавшись зробити неможливе.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Федунчик Л.Г. Ринок праці в Україні: проблеми та напрями їх вирішення/ Л.Г. Федунчик// Ринок праці та зайнятість населення.-2016.- № 2.- С. 31.
2. Всеукраїнська інформаційно-аналітична «Міграція» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/ukrayina/ukrayinu-zalishat-milyoni-talanovitih-lyudey-pislya-vidkrittayakordoniv-ekonomist-518017.html>